

Õhus on 1934. aasta lõhna

Ilmunud: Eesti Ekspress 10.04.2019

Õhus on tunda 1934. aasta lõhna. Seda nii Eestis kui Euroopas laiemalt. Nagu toona, on ka nüüd Euroopas tõusuharjal uued rahvuslikult meelestatud poliitilised liikumised, kes vastanduvad vanale, end valgustatuks ja progressiivseks pidavale ühiskonna eliidile. 1934. aasta Saksamaal jäi vana eliit äraootavaks ja demokraatlikult tuli võimule ajaloo suurim kurjategija. Eestis läks vastupidi – Konstantin Pätsi juhitud vana eliit haaras juhtohjad, vapside liikumine suruti vanglasse ja saabus vaikiv ajastu. Nagu ajalugu näitas, olid mõlemad väga halvad lahendused. Tuleb leida muu tee.

Tänaste Euroopa Liidu ja riigijuhtide peamise mure võiks ehk kõige lühemalt kokku võtta kahe sõnaga: ettenägelikkuse puudumine. Nagu mitmed varasemad valitsejad ajaloos, on nad taaskord maha maganud ajastu muutuse. 1934. aasta maailm oli radikaalselt erinev 1913. aasta maailmast. Nii on ka 2019. aasta maailm radikaalselt erinev 1998. aasta maailmast. Tehnoloogiline ja sotsiaalne innovatsioon pole ju sugugi mitte tulevik, vaid ammu juba olevik ja minevik. Viimase paarikümne aasta jooksul on see hüppeliselt tõstnud ühiskonna keerukust. Tavaliselt märkame seda keerukuse tõusu eelkõige materiaalses mõõtmes, uute tehnoloogiate ilmumisenä. Kuid palju sügavam ja varjatam muutus on toimunud kultuurilises mõõtmes. Senised kultuurilised piirid ja käitumisharjumused on globaalses sotsiaalmeedias otsekui õhku haihtunud. Ootamatult oleme kõik sattunud seal justkui eksponaadiks suurele väljanäitusele, kogu ilmale näha ja vaadata. Loomulikult läheb selles uues ja veel reegliteta ruumis lahti ka uueks olelusvõitluseks (inimeste manipuleerimine, tähelepanumajandus, hübriidkonfliktid jne). Loomulikult võidakse selle käigus lahti kiskuda ka vanad, juba paranema hakanud haavad (Põhja-Iirimaa, abordiküsimus, II maailmasõja tulemused jne). Loomulikult annavad 20. sajandi tehnokraatlikud riigivalitsemismudelid selles uuele keerukustasandile tõusnud ühiskonnas üha enam tõrkeid. Selles kõiges ei peaks olema midagi üllatavat. See kõik on juba olnud. Ka feodaalühiskonna valitsemismudel lakkas industriaalmaailmas töötamast.

Muidugi ei tunne mitte kõik end ses uues maailmas hubaselt ja koduselt. Täna suureneb inimeste hulk, kes ei suuda keerukuse kasvu pöörises enam orienteeruda, kes tunnevad end rongilt maha jäänute ja heitunutena. Neil on selleks tuline õigus. Selle protsessi tulemusi oleme valimistel ja referendumitel juba näinud. Just see mahajäetuse, võõrandumise tunne ja sealt edasi tekkiv heitumus on kujunemas 21. sajandi suurimaks sotsiaalseks probleemiks. Just sealt sünnivad äärmuslikel juhtudel ka kooli- ja kirikutulistajate patoloogilised mõttemaailmad.

Loomulikult vajavad Euroopa alusväärtusteks olevad solidaarsus ja tolerantsus nende muutuste keskel kaitset ja hoidmist. Ent nagu igas muuski asjas, annab üle pingutamine siin soovitud vastupidise tulemuse. Üle-tolerantsus, püüd tulla lõpuni vastu kõikide huvidele ja sellega kaasnev otsustamatus võib viia väga traagiliste tagajärgedeni. Euroopa on seda valusalt kogenud 1938. aastal Münchenis ja 1995. aastal Srebrenicas.

Seetõttu ongi üle-tolerantsus ja liigne avatus migratsiooni-, kodakondsus-, piiri-, kultuuri-, keele- jmt tundlikes küsimustes tõsiseks ohuks. Ja seetõttu on ka Euroopa ja Eesti juhtide viimaste aastate valdav hoiak nendes küsimustes olnud küll idealistlik, ent naiivne. Lõimumisel ja lõhestumisel on vahe. Näiteks loodus koosneb eranditult avatud, mitte suletud süsteemidest. Ent ülemäärast avatust me siin ei leia. Vastupidi, looduslikus valikus on elu- ja lõimumisvõimelisteks osutunud just selgepiirilised süsteemid. Siin ei saa üks molekul kuuluda kahte raku. Rakk ei saa toimida ümbritseva membraanita. Nii peavad ka päriselus olema Eesti ja Euroopa riigipiirid selged ja kindlalt kaitstud. Hägusate ja nõrkadena ei aita eurooplased maailmas kedagi. Ja kui päästeplaadi üle koormame, hukuvad nii vees kui paadis olijad sootuks. Enamgi veel, piirid peavad olema selged ka kultuurilises ja lojaalsusruumis. Näiteks Eestis arutluse all olev topelt-

kodakondsuse idee on sel taustal küll ahvatlev, kuid petlik lahendus. Looduses ei kasva üks leht kahel puul. Me kõik peame tegema oma valikud. Meie ajalooline ja kultuuriline kuuluvus peab olema selge ning juuri tasub hoida.

Eelneva taustal on mahajäänute esindajatena esile kerkinud uued poliitilised jõud (Prantsusmaal Rahvusrinne, Saksamaal AfD, Eestis EKRE jne) seni olnud võimelised pigem ülejäänutele vastandumiseks ja irriteerimiseks. Ülejäänud ühiskonna kaasa haaramiseks ja lõimimiseks tuleb neil suuta tõusta palju kõrgemale. Lisaks, vähemalt Eestis mõjuvad nende poolt pakutud lahendused (näit. tervishoiu- või majandusküsimustes) tihti võõristavalt arhailistena. Need viiksid meid ajas pigem tagasi, kui edasi. Mõneti on see mõistetav, sest maha jäänutel ongi raske teada, millised lahendused järgmises peatuses saadaval oleks. Ent konservatiivsuse mõte ei seisne tagasiminekus. Ka looduses ei saa kasvada tagasi nooremaks. Seetõttu pole püüd ajas tagasi minna üldjuhul hea lahendus. Edasimineku on.

Guido Viik